

โทษริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา Punishment Forfeiture of property in Criminal Code

सनัน ยามาเจริญ^{1*}
Sanan Yamacharoen^{1*}

¹ อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

¹ Lecturer, Department of Law, Faculty of Law, Hatyai University, Thailand

* Corresponding author, E-mail: sanan@hu.ac.th

บทคัดย่อ

โทษริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญาได้ถูกกำหนดให้เป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่งที่ทำต่อทรัพย์อีกทั้งส่วนหนึ่งยังมีความเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยอยู่ด้วย การกำหนดให้โทษริบทรัพย์เป็นโทษทางอาญาประการหนึ่งจึงอาจต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ที่เป็นมาตรการป้องกันอยู่ เมื่อระบบการลงโทษริบทรัพย์ตามกฎหมายประเทศไทยยังอิงกับความผิด การกำหนดริบทรัพย์เป็นโทษทางอาญาจึงอาจมีผลต่อการลงโทษและความระงับของความผิดและโทษ อีกทั้งการตีความปรับใช้โทษริบทรัพย์สินนั้นยังมีการตีความที่เป็นไปในลักษณะอัตตะวิสัย หากได้นำแนวคิดการตีความคำว่าทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำผิด โดยพิจารณาว่าเกี่ยวข้องในส่วนสำคัญไม่ว่าจะก่อนหรือหลังกระทำความผิด ให้ถือเป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำผิดอีกทั้งพิจารณาจากหลักการลงโทษความได้สัดส่วนประกอบ อาจทำให้การปรับใช้โทษริบทรัพย์มีความเป็นภาวะวิสัยมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การริบทรัพย์, ทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำผิด,

Abstract

The forfeiture is a criminal one. This was done to property one. There is still a safety precaution to society as a way secure them. Requiring the forfeiture penalty may not be appropriate. Because the penalty of forfeiture of the Court of Thailand to the offense. The applied a forfeiture of property is subjective. Considering that only a property-related offense, may only be enough. Be involved before or after the offense. And property of forfeiture may make adjustment to the forfeiture penalty is a condition in objectively.

Keywords: Forfeiting the property, the property used in the commission of an offence.

บทนำ

ตามรัฐธรรมนูญบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพ ซึ่งในส่วนของสิทธิเสรีภาพอาจมีสิทธิเสรีภาพที่เป็นการเด็ดขาด(Absolute Right) กับสิทธิเสรีภาพสัมพัทธ์ (Relative Right) ซึ่งในส่วนของสิทธิเสรีภาพสัมพัทธ์(Relative Right)แม้กฎหมายจะรับรองว่าเป็นเสรีภาพแต่ก็เป็นเสรีภาพไม่เด็ดขาด ทั้งนี้อาจถูกรัฐเข้ามาจำกัดสิทธินั้นได้โดยการออกกฎหมายไว้เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้เนื่องด้วยเหตุผลที่รัฐประสงค์ที่จะรักษาประโยชน์ของมหาชนส่วนรวมที่สำคัญกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล ดังนั้นสิทธิเสรีภาพสัมพัทธ์(Relative

Right) จึงมีลักษณะเป็นสิทธิเสรีภาพที่เป็นการไม่เด็ดขาดบริบูรณ์ในตัวเองเช่นสิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งโดยทั่วไปเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินย่อมมีสิทธิที่จะได้ประโยชน์ในตัวทรัพย์สินดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา 1336 ได้กำหนดไว้ แต่เพื่อความสงบเรียบร้อยและความจำเป็นในการดำเนินกิจการของฝ่ายปกครองในการจัดทำบริการสาธารณะอันเป็นภาระหน้าที่สำคัญของรัฐ รัฐจึงจะจำกัดการใช้สิทธิในทรัพย์สินของเอกชนได้เช่นยึดทรัพย์ให้ตกเป็นของรัฐหรือการบังคับซื้อโดยเฉพาะกรณีทรัพย์สินนั้นได้ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์นั้นจึงเป็นทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด รัฐจึงอาจเข้ามามีอำนาจเหนือตัวทรัพย์ที่จะยึดไว้หรือทำลายเสียตามหลักการที่ภาษิตกฎหมายที่ว่า การกลับสู่พระเจ้า “The rule of deodand” โดยประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้กำหนดเกี่ยวกับการริบทรัพย์ไว้เป็นโทษอย่างหนึ่ง การลงโทษจึงต้องปรากฏความผิดดังหลักที่ว่า “*ไม่มีความผิดไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย*” (*Nullum crimen, nullum poena sine lege*) ส่วนการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญากำหนดไว้ใน มาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34 โดยแบ่งลักษณะของการริบทรัพย์ ดังนี้ตาม มาตรา 32 เป็นทรัพย์สินที่บังคับให้ริบ โดยทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้ให้เพื่อจูงใจให้กระทำความผิด ส่วนการริบทรัพย์สินอันมีลักษณะเป็นดุลพินิจของศาลที่สั่งให้ริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 หรือเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดให้ริบโดยอจาศัยอำนาจตามที่มีกฎหมายพิเศษได้กำหนดไว้ แต่ในส่วนการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33(1) นั้นต้องเป็นการริบทรัพย์ที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิดนั้น ต้องมีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง การปรับใช้จึงมุ่งให้หมายถึงว่าการใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น จึงส่งผลให้การวินิจฉัยแต่ละคดีทำให้เกิดดุลพินิจที่แตกต่างเป็นกรณีไป เช่นการที่นายาเสพติดซุกซ่อนไว้ได้พร้อมพื้นรถยนต์มิได้ใช้รถยนต์ในการกระทำความผิดโดยตรงตามแนวคำพิพากษาฎีกา 1839/2538 โดยได้วินิจฉัยว่า รถยนต์มิใช่ทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงตามมาตรา 33 (1) คำพิพากษาฎีกา 767/2550 ซึ่งวินิจฉัยว่าการที่จำเลยนำรถจักรยานยนต์ไปขนทรัพย์ที่ลักมา รถจักรยานยนต์ไม่เป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งอาจสังเกตได้ว่าทรัพย์ที่เกี่ยวข้องอย่างไรจึงจะเป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิดอันอาจริบได้ตามมาตรา 33 (1) โดยทำการศึกษาถึงลักษณะการริบทรัพย์ต่างประเทศประกอบเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาเกี่ยวกับโทษริบทรัพย์ไว้ นี้ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้เขียนจะทำการศึกษาเพื่อนำเสนอในบทความนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการกำหนดลักษณะของการริบทรัพย์
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงการปรับใช้โทษริบทรัพย์กรณีทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา
- 3.

แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษทางอาญา

1. แนวคิดว่าด้วยการลงโทษทางอาญา

ประการแรก ทฤษฎีว่าด้วยการทดแทน (Retribution Theory) โดยอาจเป็นการทดแทนความเสียหาย (vindication) เพื่อความเป็นธรรม (fairness) และการทดแทนก็เพื่อความได้สัดส่วนกับการทดแทน (Proportionality of punishment) กับความเสียหายและความผิดที่เกิดขึ้น

ประการที่สอง ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) ซึ่งในส่วนของผลดีของการลงโทษ

ของทฤษฎีนี้คือเพื่อการข่มขู่ (Deterrence) ประการที่สอง เพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด (Reformation and rehabilitation)

ประการที่สามคือการตัดโอกาสสมิให้บุคคลนั้นได้กระทำความผิดเช่นการตัดออกจากสังคมซึ่งอาจเป็นช่วงเวลาหนึ่งหรือตลอดไป เช่น การลงโทษจำคุกไว้ หรือโทษประหารชีวิต (ณรงค์ ใจหาญ, 2543)

2. แนวคิดว่าด้วยการกำหนดโทษริบทรัพย์

การลงโทษริบทรัพย์สินเป็นโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนความผิดที่ได้กระทำขึ้น โดยส่งผลให้ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียทรัพย์สินไป เช่น ริบทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดและเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งไปในขณะเดียวกัน เช่นการริบทรัพย์ที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด อันเป็นการป้องกันไปด้วยในตัว ซึ่งเป็นการตัดโอกาสต่อไปข้างหน้าที่จะใช้ทรัพย์ดังกล่าวในการกระทำความผิด โดยอาจจะริบเสียก่อนจะนำไปกระทำความผิดอันเป็นการป้องกัน หรือหากได้ทรัพย์มาหลังจากกระทำความผิด หรือได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งมีนัยกฎหมายบางท่านได้ให้ความเห็นอย่างไรก็ตามโทษริบทรัพย์นั้น หากพิจารณาไม่มีวัตถุประสงค์ของการแก้ไขผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด คงมีเพียงวัตถุประสงค์ของการลงโทษในลักษณะเพื่อการทดแทนเท่านั้นเพราะว่าไม่มีลักษณะที่แก้ไขผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด (Proportionality of punishment) และระบบของการริบทรัพย์อาจแบ่งออกเป็นสองระบบคือการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า (Value based Confiscation) ก็กับการริบทรัพย์แบบเจาะจงทรัพย์สิน (Property based Confiscation or Forfeiture)

3. โทษริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา

3.1 ความหมายของโทษริบทรัพย์ Black's Law Dictionary ให้ความหมายของริบทรัพย์สิน (Confiscation) หมายถึง “การบังคับเอาทรัพย์สินให้ตกเป็นของรัฐ” ส่วนอีกความหมายหนึ่ง อาจให้ความหมายว่าหมายถึงการบังคับเอาทรัพย์สินโดยรัฐหรือตัวแทนของรัฐ และหากเป็นการลงโทษทางอาญา (Criminal Forfeiture) หมายถึง กระบวนการของรัฐที่บังคับต่อบุคคลในการบังคับเอาทรัพย์สิน เพื่อเป็นการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดอาญา

จิตติ ติงศภักดิ์ ได้ให้ความหมายการริบทรัพย์ว่า “การริบทรัพย์คือการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเอาเป็นของรัฐ ซึ่งริบเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเท่านั้น” (จิตติ ติงศภักดิ์, 2536)

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ได้ให้ความหมายว่า “การริบทรัพย์ เป็นโทษอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทรัพย์ของตนไป แต่เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย เพราะบางกรณีแม้ไม่มีผู้กระทำความผิด ศาลก็ริบทรัพย์นั้นได้เพื่อมิให้มีการใช้ทรัพย์ดังกล่าวไปในทางมิชอบต่อไป” (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2554)

3.2 ลักษณะการกำหนดโทษริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา

(1) ประการแรก การริบทรัพย์โดยกฎหมายกำหนดบังคับริบ โดยการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญานั้นโดยมาตรา 32 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่” ส่วนมาตรา 34 บัญญัติว่า “บรรดาทรัพย์สิน (1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 มาตรา 202 หรือ (2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลใดได้กระทำความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด”

(2) การริบทรัพย์สินโดยให้อำนาจดุลพินิจ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 บัญญัติว่า “ในการริบทรัพย์สินนอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยการกระทำความผิด เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นหรือเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด”

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้เขียนทำการศึกษาโดยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ จากหนังสือ ตำรากฎหมาย กฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศ บทความทางกฎหมาย วิทยานิพนธ์ ตลอดจนแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาของศาลไทย และแนวคำพิพากษาของคดีต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสรุปผลการศึกษา เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการปรับใช้ที่เหมาะสมต่อไป

ผลการวิจัย

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายเยอรมัน ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 74 ของเยอรมันได้แก่การริบวัตถุที่เกิดขึ้นหรือได้มาจากการกระทำความผิดโดยเจตนา หรือที่ได้ใช้หรือเพื่อใช้ หรือเตรียมการกระทำความผิดดังกล่าวและตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนเป็นเจ้าของหรือมีสิทธิในวัตถุนั้น หรือวัตถุนั้นมีสภาพหรือลักษณะที่เป็นอันตรายต่อสาธารณะ หรือการมีอยู่ของวัตถุนั้นอาจเป็นอันตรายเนื่องจากอาจมีการนำไปใช้ในการกระทำความผิดได้อีก ซึ่งในการริบกรณีนี้ศาลอาจมีอำนาจใช้ดุลพินิจว่าจะริบหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่กฎหมายได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ซึ่งจากแนวทางการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันดังกล่าว ลักษณะของการริบทรัพย์สินจึงแบ่งออกเป็นดังนี้

(1) การริบทรัพย์สินเพื่อมีลักษณะมาตรการการลงโทษ (Punitive Forfeiture) โดยมาตรการดังกล่าวมีการพิจารณาจากสามประการด้วยกันคือ ประการแรกต้องพิจารณาหลักเรื่องความรับผิดชอบ (The Guilt Principle) การริบทรัพย์สินลักษณะนี้เมื่อเป็นโทษทางอาญาจึงย่อมระงับไปเมื่อเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตาย วิกัลจริต หรือเหตุอื่นใดที่จะมีการฟ้องให้ลงโทษอีกไม่ได้ (มาตรา 76 a ประมวลกฎหมายอาญา)

ประการที่สองจะต้องพิจารณาหลักการประกันสิทธิในทรัพย์สิน (The Property Guarantee) หลักประกันว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลย่อมศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจละเมิดได้ เว้นแต่จะเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ และศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐเยอรมันได้ตัดสินแม้แต่เสรีภาพที่เป็นสิทธิที่สำคัญกว่าสิทธิในทรัพย์สินก็ยังสามารถรัฐกำหนดได้ สิทธิในทรัพย์สินจึงอาจถูกรัฐจำกัดสิทธิในตัวทรัพย์สินได้เช่นกัน หากมีความจำเป็นเพื่อสาธารณะ เป็นไปตามหลักการที่ว่า สิ่งที่ใหญ่กว่าย่อมรวมถึงสิ่งที่เล็กกว่า (the greater includes the lesser)

ประการที่สามคือการพิจารณาจาก หลักเรื่องสัดส่วนของโทษ (The Proportionality Principle) หลักการนี้พิจารณาโทษริบทรัพย์สินกับลักษณะการลงโทษที่ต้องได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด เช่นการนำสุราผิดกฎหมายเข้ามาเพียง 1 ขวด หรือบุหรี่เพียง 1 ซอง โดยไม่ผ่านการเสียภาษี ย่อมไม่อาจริบทรัพย์สินอันเป็นรถยนต์ได้

(2) การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการเสมือนการลงโทษ (Punishment - like Forfeiture) โดยมีหลักการการริบทรัพย์สินบุคคลที่สามได้ หากว่าบุคคลดังกล่าวได้กระทำโดยความประมาทอย่างมากอัน

เป็นผลให้ทรัพย์สินหรือสิทธินั้นถูกนำไปใช้เป็นปัจจัย หรือเครื่องมือกระทำความผิด หรือบุคคลนั้นได้กระทำให้ทรัพย์สินตกไปอยู่ในลักษณะแห่งการที่จะต้องถูกริบ

(3) การริบทรัพย์สินเพื่อการป้องกัน (Preventive Forfeiture) โดยศาลอาจใช้ดุลพินิจได้ว่าหากกฎหมายได้มีการให้ริบ ก็สามารถออกคำสั่งให้ไม่มีการใช้ หรือเคลื่อนย้ายทรัพย์สิน หรือควบคุมทรัพย์สินนั้น (สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2558)

ซึ่งในการพิจารณาทรัพย์สินที่จะริบได้อาจพิจารณาจากสภาพหรือลักษณะที่เป็นอันตรายต่อสาธารณะ หรือการมีอยู่ของวัตถุนั้นอาจเป็นอันตรายเนื่องจากอาจมีการนำไปใช้ในการกระทำความผิดได้อีก

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายของอังกฤษ (England)

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายของอังกฤษอาจแยกได้เป็น 2 ประเภทคือ ประการแรกการริบทรัพย์สินเป็นการพิจารณาเรื่องที่ตัวของบุคคล (In personam Proceeding) ซึ่งการริบทรัพย์สินจะอยู่ที่ว่ามีตัวผู้กระทำความผิดจริงจะลงโทษริบทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าว โดยไม่ต้องพิจารณาว่าตัวทรัพย์สินนั้นผิดหรือไม่

ประการที่สองการริบทรัพย์สินโดยมุ่งพิจารณาตัวทรัพย์สิน (In Rem Proceeding) ลักษณะการริบทรัพย์สินนี้เป็นการมุ่งที่ตัวทรัพย์สินแม้จะไม่มีมีการพิจารณาถึงความผิดของเจ้าของทรัพย์สินศาลก็อาจริบทรัพย์สินได้

การริบทรัพย์สินจากการที่ได้นำทรัพย์สินเดินทางไปเพื่อลักทรัพย์จึงอาจทำการริบได้ไม่ว่าตามแบบการริบโดยมุ่งตัวทรัพย์สินหรือการมุ่งพิจารณาจากตัวบุคคล ทรัพย์สินที่ใช้ลักษณะดังกล่าวจึงอยู่ในเกณฑ์ที่อาจริบได้ (ฉมลวรรณ เศรษฐเมธีกุล, 2550)

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา (United State)

ลักษณะการริบทรัพย์สินตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาประการแรก เป็นกระบวนการริบทรัพย์สินลักษณะทางแพ่ง (Civil Forfeiture) ซึ่งการริบจะไม่ยึดติดกับคดีอาญาแต่มีลักษณะเช่นเดียวกับการร้องขอให้ยึดทรัพย์สินอาจดำเนินการโดยฝ่ายบริหารหรือศาลทั้งนี้อยู่ที่จำนวนราคาของทรัพย์สินการขอให้ยึดนี้มีมูลเหตุอันสมควรว่าทรัพย์สินนั้นอาจถูกใช้ในการกระทำความผิด จะได้มีการฟ้องคดีอาญาหรือไม่ก็ตาม หรือจะมีการลงโทษหรือจำเลยเสียชีวิตแล้วหรือไม่ตาม ก็ไม่ทำให้กระบวนการดำเนินการยึดทรัพย์สินกรณีนี้ระงับไป อันเป็นลักษณะของการบังคับทางแพ่ง ดังนี้ แล้วการริบทรัพย์สินหากผู้กระทำได้ทำความผิดแล้วย่อมสามารถทำการริบได้ตามรูปแบบการริบบนกระบวนการทางแพ่ง หรือกระบวนการทางอาญาก็อาจทำการริบทรัพย์สินในส่วนของกรณีการริบทรัพย์สินที่ได้นำไปใช้ในการขนยาเสพติด หรือใช้ในการไปลักทรัพย์ได้ (พรพิมล ไชจิรัตน์, 2539)

ลักษณะการริบทรัพย์สินตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาประการที่สองคือ กระบวนการริบทรัพย์สินทางอาญา (Criminal Forfeiture) เจ้าของทรัพย์สินจะต้องเป็นจำเลยถูกฟ้องในคดีอาญา และข้อพิจารณาคือได้กระทำความผิดหรือไม่ การริบได้จึงต้องอิงกับคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด ซึ่งดังตัวอย่างคำวินิจฉัยของศาลสูงของสหรัฐในคดี Pearson Yacht Leasing Co”v” Massa 363. F. Supp 1337, 1340 (D.P.R. 1973) ซึ่งศาลชั้นต้นได้มีคำสั่งไม่ให้ริบเรือที่มีการพบกัญชาเพียงเล็กน้อย แต่ศาลสูงของสหรัฐได้วินิจฉัยสั่งริบเรือของเจ้าของให้เช่าเรือ โดยให้เหตุผลวัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สิน การริบนี้เป็นการริบเพื่อเป็นหลักประกันในการลงโทษทางอาญา เพื่อให้เจ้าของทรัพย์สินที่ให้เช่านั้นได้ระมัดระวังในการให้เช่าทรัพย์สินเพื่อป้องกันมิให้ทรัพย์สินได้ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดอีก และอีกทั้งการริบเรือ ยอร์ชดังกล่าวก็จะเป็นการมิให้ผู้กระทำความผิดได้ประโยชน์จากการกระทำความผิด อีกทั้งเป็นการชดเชยให้กับรัฐในการปราบปรามอาชญากรรมที่รัฐต้องดำเนินการเสียค่าใช้จ่ายในการปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งกรณีนี้เป็นลักษณะการริบที่เป็นการกรณีที่เป็นการกระทำเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งกัญชาที่พบก็มีเพียงเล็กน้อย

ซึ่งลักษณะเป็นการริบทรัพย์สินที่ศาลสูงของรัฐเองค่อนข้างปรับใช้ในความหมายที่กว้าง มุ่งให้ผู้เสียหายได้รับความระมัดระวังอย่างมากในการนำทรัพย์สินออกให้เข้า การริบทรัพย์สินของอเมริกาจึงมีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นไปในทางป้องกันมากและผลึกภาระของเจ้าของทรัพย์สินที่จะต้องระวังในการมิให้ทรัพย์สินได้นำไปใช้ในการกระทำความผิด เพราะแม้เพียงการเกี่ยวข้องเพียงเล็กน้อยก็ไม่อาจดำเนินการได้

แนวทางการริบทรัพย์สินตามคำพิพากษาของศาลฎีกาไทย

ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาซึ่งในกรณีของการริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ตามมาตรา 33 (1) นั้นถือเป็นดุลพินิจของศาลในการที่จะสั่งริบทรัพย์สิน ซึ่งกรณีดังกล่าวมานี้ศาลฎีกาได้วางหลักว่า “ทรัพย์สินนั้นนอกจากจะต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดแล้วยังต้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง โดยตรง ในการกระทำความผิดนั้นด้วย ซึ่งต้องพิจารณาจากตัวทรัพย์สินนั้นว่าต้องถึงขนาดที่ว่าหากว่าไม่มีทรัพย์สินนั้นก็จะไม่สามารถกระทำความผิดได้ตลอด หรือทรัพย์สินนั้นเป็นส่วนหนึ่งในการกระทำความผิดหรือมีลักษณะใช้ต่างอาวุธ หากไม่มีลักษณะดังกล่าวศาลจะสั่งไม่ริบ” (คำพิพากษาศาลฎีกา 1124/2519) เช่นการใช้รถยนต์เพื่อใช้รับผู้ร่วมกระทำความผิด หลังจากเมื่อผู้ร้ายอีกคนหนึ่งเข้าไปฆ่าผู้อื่นหรือรถยนต์ที่ใช้หลบหนีหลังการกระทำความผิดไม่เป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดไม่พึงริบได้(คำพิพากษาศาลฎีกา 2615/2518) การขับรถเพื่อหาเหยื่อในการชิงทรัพย์เมื่อพบผู้เสียหายก็จอดรถแล้วลงไปชิงทรัพย์แล้วหลบหนีไป หรือรถยนต์กระบะที่ใช้ในการบรรทุกคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย(คำพิพากษาศาลฎีกา 442/2550) รถยนต์กระบะไม่ใช่เป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง กรณีเช่นนี้ไม่อาจริบได้

กรณีที่ศาลฎีกาถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด เช่น การที่ได้ใช้ทรัพย์สินอันเป็นรถกระบะขับประคบแล้วอาศัยช่วงแซงรถที่ผู้ตายขับยังผู้ตายเสียชีวิต รถกระบะเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง (คำพิพากษาศาลฎีกา 2091/2530) ใช้รถยนต์ขนถ่ายของผู้เสียหาย รถยนต์ที่ใช้ขนเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง การขับรถประคบรถจักรยานยนต์ผู้เสียหายแล้วกระชากสร้อยคอผู้เสียหายขณะอยู่บนรถ (คำพิพากษาศาลฎีกา 3355/2538) ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวทางของศาลฎีกาจะพิจารณาว่าทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือไม่นั้น หากทรัพย์สินนั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องส่วนหนึ่งในการกระทำความผิดโดยตรง ซึ่งโดยตรงหมายถึง การใช้เทียบเท่าอาวุธเช่นการใช้ขับแข่งเพื่อยิงผู้ตาย ขับรถชนผู้เสียหายเพื่อวิ่งราวทรัพย์ ดังนั้นจะถือเป็นการใช้ทรัพย์สินเพื่อกระทำความผิดที่เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำความผิดด้วย จึงเป็นการใช้ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง ซึ่งหากเพียงแต่ได้ใช้เกี่ยวข้องในการสนับสนุนก่อนหรือหลังกระทำความผิดไม่เป็นการใช้กระทำความผิดโดยตรง ซึ่งการตีความเช่นนี้ไม่ปรากฏในส่วนของการริบทรัพย์สินของต่างประเทศซึ่งพิจารณาในลักษณะที่ยืดหยุ่นมากกว่า (นิรวรรณ พรหมจรรย์, 2554)

สรุปและอภิปรายผล

ลักษณะการริบที่เป็นการลงโทษ การริบทรัพย์สินในส่วนของวัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินตามแบบกฎหมายคอมมอนลอว์(Common Law) ของอังกฤษที่พิจารณาที่ตัวบุคคล (Personam Proceeding) จะเป็นการริบที่มีวัตถุประสงค์ลงโทษผู้กระทำความผิด โดยมีการพิจารณาเพียงตัวบุคคลได้กระทำความผิดหรือไม่ หากได้ทำผิดทรัพย์สินของเขาก็จะถูกริบทรัพย์สินเป็นลักษณะของการลงโทษ ซึ่งตัวทรัพย์สินอาจไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด จึงเป็นลักษณะของการลงโทษจำเลยผู้กระทำความผิดโดยกระทำต่อสิทธิในทรัพย์สินของจำเลย ซึ่งในส่วนของการริบทรัพย์สินของสหรัฐอเมริกาการริบทรัพย์สินที่เป็นการลงโทษ ก็จะเป็นลักษณะของการริบทรัพย์สินรูปแบบการริบทรัพย์สินในทางอาญา (Criminal Forfeiture) การริบทรัพย์สินลักษณะดังกล่าวมานี้มุ่งที่การลงโทษ เนื่องจากการกระทำความผิดของจำเลย จึงมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

เช่นกัน ส่วนการริบทรัพย์สินตามกฎหมายเยอรมัน โดยหลักมีลักษณะวัตถุประสงค์ที่เป็นการลงโทษ เสมือนการลงโทษ และมาตรการป้องกัน ซึ่งการกำหนดการริบทรัพย์สินตามแนวคิดของประเทศต่าง ๆ และรวมถึงประเทศไทยต่างก็มีแนวคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินสอดคล้องต้องกันประการหนึ่งคือมี วัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำความผิด

ลักษณะการริบทรัพย์อันเป็นมาตรการป้องกัน กฎหมายไทยได้กำหนดไว้มีวัตถุประสงค์ เช่นเดียวกับการริบทรัพย์กฎหมายเยอรมัน โดยกำหนดไว้ในเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนตามระบบกฎหมาย ของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเองมีลักษณะของการริบทรัพย์ที่เป็นมาตรการป้องกันด้วย เช่นในกรณีการ ริบทรัพย์ที่มุ่งพิจารณาที่ตัวทรัพย์ (in Rem Proceeding) ซึ่งมุ่งพิจารณาต่อตัวทรัพย์ แต่อย่างไรก็ตาม ทรัพย์นั้นจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด จึงมีลักษณะที่เป็นมาตรการป้องกัน กว่าการมุ่งลงโทษ เนื่องจากไม่พิจารณาความผิด หรือผู้กระทำความผิดรับโทษหรือไม่ ส่วนการริบทรัพย์ตามกฎหมายของ สหรัฐอเมริกาในส่วนของกรณีการริบทรัพย์ที่เป็นมาตรการทางแพ่ง (Civil Forfeiture) ก็จะมีลักษณะที่มุ่งที่ตัว ทรัพย์อันมีลักษณะที่เป็นมาตรการป้องกัน เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 หรือมาตรา 33 (2) หรือมาตรา 34 อันเป็นมาตรการป้องกันยิ่งกว่าการลงโทษ ดังนี้แล้วแนวคิดการกำหนดการริบทรัพย์ ของประเทศไทยต่างก็มีแนวคิดในส่วนของกรณีการริบทรัพย์เพื่อเป็นมาตรการป้องกันเช่นเดียวกัน

ลักษณะการริบทรัพย์ที่เป็นการอิงกับความผิดทั้งการริบทรัพย์ของเยอรมันประเทศไทย อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ต่างมีรูปแบบการริบทรัพย์โดยการผูกโยงอิงกับความผิดไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งหมายถึงหาก เป็นรูปกแบบการริบทรัพย์ที่มุ่งที่ตัวบุคคลผู้นั้นต้องมีความผิดกระบวนกรริบทรัพย์จึงตามมา เช่นเดียวกับกฎหมายเยอรมัน การริบทรัพย์ลักษณะของการลงโทษซึ่งย่อหมายถึงมีความผิดมิโทษริบ ทรัพย์ ส่วนการริบทรัพย์ตามรูปแบบอังกฤษในส่วนของกรณีการริบทรัพย์ที่มุ่งที่ตัวบุคคล ตามแบบการริบทรัพย์ ของสหรัฐอเมริกาส่วนของกระบวนกรริบทรัพย์ทางอาญา ก็จะริบทรัพย์ไว้ต่อเมื่อมีความผิดอันเป็นการอิง ความผิดอยู่ จึงมีลักษณะที่เหมือนกันระหว่างกฎหมายไทยกับต่างประเทศ

ลักษณะมาตรการเพื่อนำไปสู่การริบทรัพย์ รูปแบบการริบทรัพย์ตามกฎหมายเยอรมัน การริบ ทรัพย์จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อได้มีการฟ้องคดีอาญาเช่นเดียวกันกับประมวลกฎหมายอาญาของไทย ที่จะต้องมี การฟ้องคดีอาญาและมีการขอให้ริบทรัพย์ และรวมถึงการริบทรัพย์ที่มุ่งเฉพาะตัวทรัพย์ตามกฎหมาย อังกฤษ แต่อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์ซึ่งใช้กระบวนกรทางแพ่งของสหรัฐอเมริกา มีระบบการริบที่ แตกต่างไป คือแม้ไม่มีการฟ้องคดีอาญาไว้ก็มิอาจร้องไต่สวนให้มีการริบทรัพย์ได้ เนื่องจากเป็น มาตรการทางแพ่ง

ลักษณะรูปแบบการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยจึงอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะการ กำหนดการริบทรัพย์ไว้ในลักษณะวัตถุประสงค์เหมือนกันกฎหมายต่างประเทศ คือเพื่อการลงโทษกับเพื่อ การป้องกัน แต่หลักเกณฑ์ในการปรับใช้เพื่อพิจารณาว่าทรัพย์ใดที่จะริบหรือไม่โดยเฉพาะที่เรียกว่าทรัพย์ ที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงตามความเห็นส่วนใหญ่ของนักกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาไทย ทำให้ดุลพินิจของศาลแคบลงและทำให้ในบางกรณีทรัพย์แม้จะมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดแต่ หากมิใช่โดยตรงก็ไม่อาจริบได้ เช่นรถที่ใช้ขนคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ใช่เป็นทรัพย์ที่ใช้ในการ กระทำความผิด ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา 442/2550 ซึ่งต่อมาในคำพิพากษาของศาลฎีกาคดีที่ 6261/2551 ก็ได้วินิจฉัยต่างออกไปว่าการใช้รถยนต์กระบะบรรทุกพืชกระท่อมจำนวน 3 กระสอบ ถือว่า รถยนต์เป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิด ทั้งนี้หากพิจารณาจากแนวทางการริบทรัพย์ของประเทศต่าง ๆ แล้วคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองฉบับนี้จะมีลักษณะเดียวกันคือเป็นทรัพย์ที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด จึงเป็น

อำนาจของศาลในการริบทรัพย์ อีกทั้งส่วนของกระบวนการเพื่อการริบทรัพย์ในลักษณะของการริบทรัพย์ที่เป็นเช่นดังมาตรการทางแพ่งอย่างเช่นระบบการริบทรัพย์ของสหรัฐอเมริกา ในระบบกฎหมายไทยเองก็จะมีกรริบลักษณะที่เป็นกรณีของกฎหมายพิเศษต่าง ๆ เช่น กฎหมายฟอกเงินซึ่งเป็นมาตรการทางแพ่งยึดทรัพย์ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นโทษทางอาญา แต่อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์ตามกฎหมายพิเศษดังกล่าวหากจะนำมาปรับใช้แล้วคงจำกัดอยู่ในกรอบของความผิดที่เกี่ยวกับความผิดตามกฎหมายฟอกเงิน จึงไม่อาจปรับใช้กรณีของการริบทรัพย์อันเป็นโทษตามที่กำหนดไว้ อันเป็นการทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญาได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้ หลักการพิจารณาเกี่ยวกับการริบทรัพย์โดยเฉพาะทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำผิดโดยตรง เห็นว่าหากได้นำคำพิพากษาข้างต้นดังกล่าวมาพิจารณาตามแนวทางการริบทรัพย์ตามกฎหมายของประเทศเยอรมัน รูปแบบการริบทรัพย์สหรัฐอเมริกา ซึ่งทรัพย์ที่เกี่ยวกับการกระทำผิดยอมทำให้ทรัพย์ดังกล่าวได้ และการพิจารณาเห็นว่าอาจนำหลักสัดส่วนการลงโทษมาพิจารณาว่าทรัพย์ที่จะริบนั้นเป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำผิดหรือไม่ หากเห็นว่าไม่ใช่ แต่มีความเกี่ยวข้องเช่นอย่างรถยนต์ที่ใช้ชนคนหลบหนีเข้าเมืองมา จึงควรพิจารณาต่อไปในส่วนของการริบเพื่อมาตรการป้องกันได้หรือไม่ และหากทรัพย์ดังกล่าวอาจนำไปใช้ในการกระทำผิดได้อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการริบควรพิจารณาว่าความผิดกับสัดส่วนแห่งราคาทรัพย์เหมาะสมกันอย่างไร อันจะทำให้การริบทรัพย์มีลักษณะที่การปรับใช้ที่ผ่อนคลายนั่นจะทำให้เกิดผลในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมเพื่อวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองสังคมตามวัตถุประสงค์เป้าหมายของกฎหมายที่มีโทษทางอาญาได้.

เอกสารอ้างอิง

- จิตติ ดิงศภัทย์. (2536). *กฎหมายอาญา 1*. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2543). *กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2554). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ธมลวรรณ เศรษฐเมธีกุล. (2550). *การบังคับใช้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน: ศึกษากรณีการริบทรัพย์สิน*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. นีรวรรณ พรมจรรย์. (2554). *การริบทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำผิด*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรพิมล โสจิรัตน์. (2539). *การริบทรัพย์ด้วยกระบวนการทางแพ่งตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์เปรียบเทียบกับกฎหมายไทย*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2558). *วิเคราะห์คำพิพากษาของศาลฎีกาด้วยหลักกฎหมายอาญาเยอรมัน*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเจริญรัฐการพิมพ์.